

บทที่ 1

บทนำ

เมืองเพชรบุรี เป็นเมืองใหญ่มีความสำคัญในภูมิภาคตะวันตกของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในฐานะเมืองหน้าด่านรับศึกจากทางตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นประตูด่านที่สำคัญสู่หัวเมืองภาคใต้ อีกทั้งยังเป็นเมืองผ่านตามเส้นทางค้าขายกับต่างชาติจากอยุธยาผ่านเมืองเพชรบุรี ชะอำ ปราณบุรี กุยบุรี แล้วข้ามเขาตะนาวศรีสู่เมืองท่ามะริดเพื่อลงเรือเดินทางไปตะวันตก ผลจากสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 แม้เมืองเพชรบุรีจะมีได้ตกอยู่ในสภาพที่บอบช้ำยับเยินเท่ากับกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ไม่สามารถดำรงความสำคัญไว้ได้ดั้งเดิม โดยเฉพาะเมื่อเมืองมะริดตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่า เส้นทางการค้าจากอยุธยาสู่เมืองท่ามะริดต้องปิดลงโดยปริยาย อีกทั้งสถานการณ์ในพม่าในช่วงเวลาแห่งการขยายอำนาจของอังกฤษเป็นผลให้พม่าต้องให้ความสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงภายในของตนไม่สามารถเปิดสงครามกับไทยได้ หัวเมืองตะวันตกโดยเฉพาะเมืองเพชรบุรี ซึ่งมีการสะสมกำลังคนไว้อย่างสม่ำเสมอในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงถูกลดบทบาทด้านการรบในพรมแดนด้านตะวันตก ความสำคัญของเมืองนี้ในฐานะเมืองผ่านตามเส้นทางการค้าสู่เมืองท่ามะริดยุติลง ในขณะที่ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในฐานะเมืองหน้าด่านและการเป็นหัวเมืองต้นทางในการควบคุมดูแลหัวเมืองภาคใต้อย่างคงอยู่ การสะสมกำลังคนในเมืองนี้ยังคงดำเนินต่อไปในขณะที่รัฐพยายามเปิดเส้นทางคมนาคมทางน้ำให้คล่องตัวขึ้นโดยการขุดคลองเชื่อมแม่น้ำสายสำคัญในภูมิภาคตะวันตกเพิ่มขึ้น เช่นคลองสุนัขหอน คลองลัดขี้อันบางตะบูน เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ทรงสนพระทัยเมืองเพชรบุรี อันเป็นผลให้เมืองนี้ถูกเปิดรับสิ่งใหม่จากภายนอกจนกลายเป็นหัวเมืองแรก ๆ ที่มีลักษณะอารยธรรมบางประการ

เป็นแบบตะวันตก เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ ความเปลี่ยนแปลงภายในเมือง เพชรบุรีปรากฏชัดเจนทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจสืบเนื่องต่อกันมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งมีผลให้เมืองเพชรบุรีได้รับความสำคัญในฐานะเป็นเมืองท่องเที่ยวพักผ่อน ทากอากาศและเมื่อทางรถไฟสายใต้ได้ทอดผ่านเมืองเพชรบุรีลงสู่พื้นที่ชายทะเลต่างๆทางภาคใต้ ความโดดเด่นของเมืองเพชรบุรีในฐานะเมืองท่องเที่ยวก็ลดลง

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรีเท่าที่ปรากฏมักมุ่งประเด็นศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากยังคงมีหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากที่ยังคงเหลืออยู่ในเมืองเพชรบุรีและมีลักษณะเด่นที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าของสกุลช่างเพชรบุรีอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ได้มีผู้ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์สังคม เศรษฐกิจอยู่บ้างแล้ว เช่น งานของสมบูรณ์ แก่นตะเคียน เรื่อง "ประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรี"¹ ซึ่งได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองเพชรบุรีตามลำดับเวลา ตั้งแต่สมัยตำนานถึงสมัยปัจจุบันไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นการเสนอเรื่องราวของเมืองเพชรบุรีจากหลักฐานทางราชการเป็นส่วนใหญ่และวิทยานิพนธ์ของชยันต์ ออไอสุญ เรื่อง "สภาพเศรษฐกิจมณฑลราชบุรี (2437 - 2453)"² เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เสนอสภาพเศรษฐกิจเมืองเพชรบุรีไว้ในฐานะที่เป็นหัวเมืองสำคัญเมืองหนึ่งภายใต้การปกครองของมณฑลราชบุรี เรื่องราวของเมืองเพชรบุรีเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ

¹สมบูรณ์ แก่นตะเคียน, "ประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรี" เอกสารของวิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2525.

²ชยันต์ ออไอสุญ, "สภาพเศรษฐกิจมณฑลราชบุรี (2437 - 2453)" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.

ส่วนหนึ่งในงานชิ้นนี้เท่านั้น ยังไม่มีงานค้นคว้าในเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของเมืองเพชรบุรีอย่างลึกซึ้งในช่วงเวลาที่สังคมไทยเริ่มรับ อารยธรรมตะวันตก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากสังคมระดับสูงแล้วถ่ายทอดสู่ระดับล่างและมีทั้งส่วนที่เกิดขึ้นจากการปรับ โครงสร้างภายในสังคมเมืองเพชรบุรีเอง

ความเปลี่ยนแปลงของเมืองเพชรบุรีจะเริ่มปรากฏชัดเจนตั้งแต่ความทันสมัยแบบตะวันตกแพร่เข้าไปถึงชนกลุ่มต่าง ๆ ในเมืองเพชรบุรี ในสมัยพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของเมือง เพชรบุรีในช่วงแห่งการรับอารยธรรมใหม่นี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความ เข้าใจประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรีในช่วงต่อ ๆ มาได้ชัดเจนขึ้น

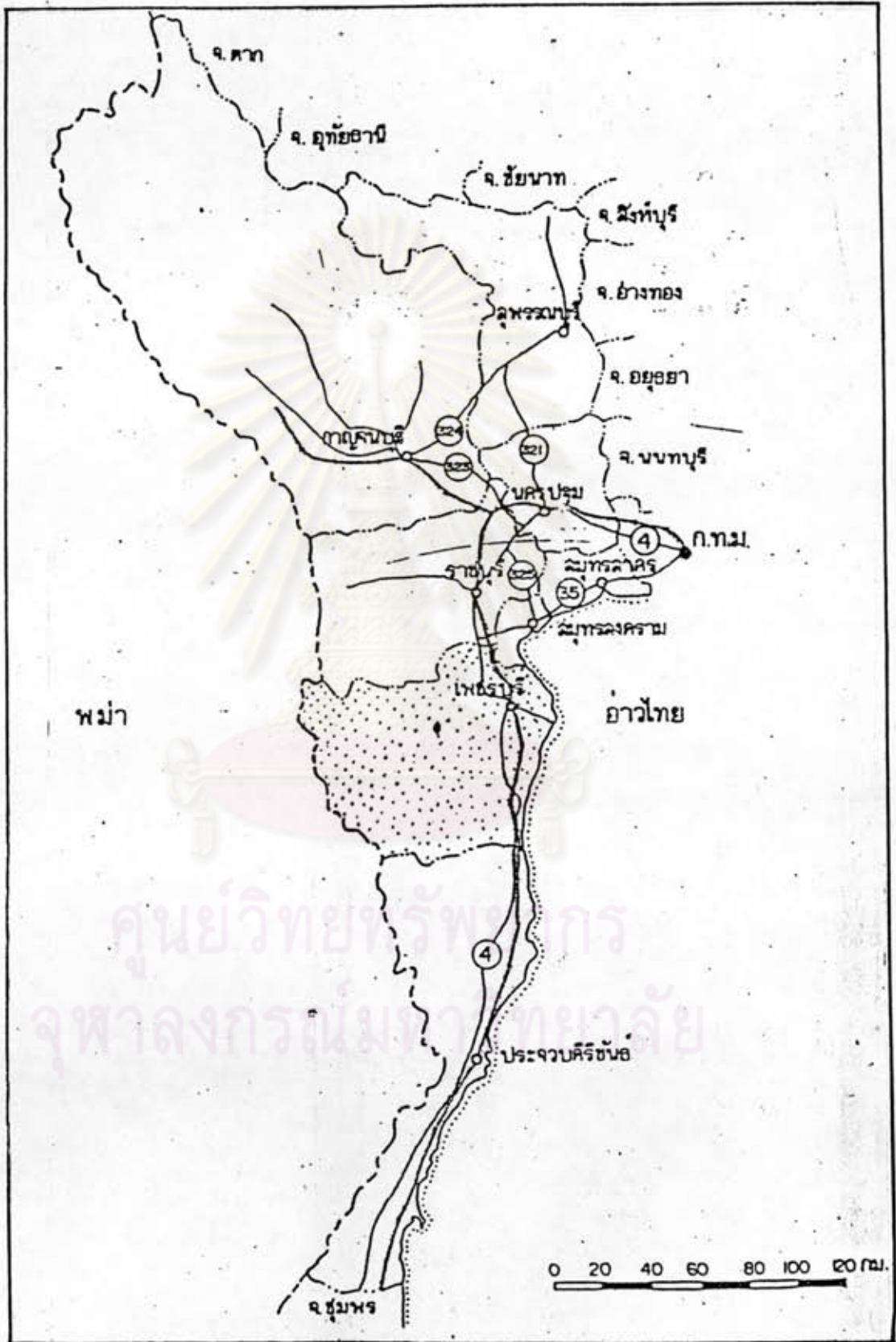
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเมือง เพชรบุรีทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยจะพิจารณาถึงปัจจัยพื้นฐานเบื้องต้นต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความ เปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมีขอบเขตของการศึกษาคครอบคลุมช่วงเวลาปรากฏความ เปลี่ยนแปลงในเมืองเพชรบุรีอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือตั้งแต่ พ.ศ. 2400 ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรีและมีพระราชดำริ จะสร้างพระราชวังบนภูเขาที่เมืองนั้นและสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2460 ซึ่งพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระตำหนักที่ประทับที่ชายทะเล ตำบล บางทะเล ตัวเมืองเพชรบุรีซึ่งเคยได้รับความสนใจในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชบเซาลง และพื้นที่ชายฝั่งทะเลเมืองเพชรบุรีตลอดแนวไปทางใต้ได้รับความนิยมเด่นชัดขึ้น

การนำเสนอผลของการวิจัยอยู่ในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) และโดยเหตุที่งานวิจัยนี้มุ่งที่จะอธิบายความ เปลี่ยนแปลงในเมืองเพชรบุรีในช่วงเวลาที่ต่อเนื่องระหว่างรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงให้ ความสำคัญกับการใช้เอกสารทางราชการสมัยนั้นเป็นหลัก รวมทั้งงานเขียนของ

บุคคลที่อยู่ร่วมสมัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจเมืองเพชรบุรี แหล่งข้อมูลที่สำคัญคือ แผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคำรกราชานุภาพ หอสมุดประชาชนจังหวัดเพชรบุรีและหอสมุดวัดพลับพลาไชยจังหวัดเพชรบุรี รวมทั้ง ผู้รู้ผู้อาวุโสประจำท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีซึ่งเป็นผู้สืบทอดจารึกบอกเล่าอัน มีประโยชน์ต่อการสืบค้นศึกษาและหาหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

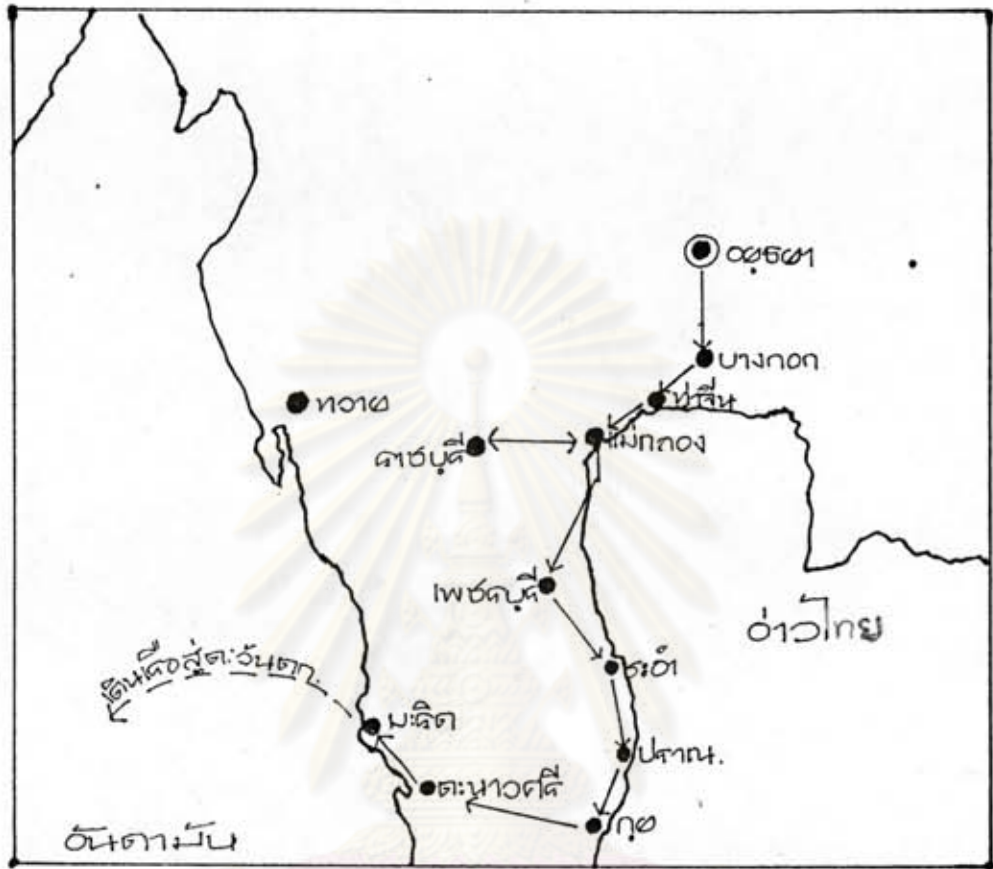
ข้อจำกัดในการทำวิจัย คือหลักฐานเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ จากท้องถิ่น มักไม่ระบุเวลาแน่นอน จึงต้องสันนิษฐานและตรวจสอบเทียบเคียงกับเอกสารอื่น ๆ จากส่วนกลาง นอกจากนี้หลักฐานที่เป็นงานเขียนของบุคคลร่วมสมัยที่รวบรวมได้มี จำนวนน้อยเนื่องจากชาวไทยไม่นิยมการบันทึก จึงต้องอาศัยข้อมูลงานเขียนของชาว ตะวันตกที่เข้าสู่เมืองเพชรบุรีในเวลานั้นประกอบด้วย

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่: จังหวัดในภาคตะวันตก

พิชิตพงศ์ถา สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่เมืองเพชรบุรีสมัยอยุธยา

แสดงเส้นทางการเดินทางติดต่อกับชาติตะวันตกโดยผ่านเมืองบางกอก
ท่าจีน ราชบุรี แม่กลอง เพชรบุรี ชะอำ ปราณบุรี กุยบุรี เดินทางข้าม
สันเขาตะนาวศรีและมะริดจึงลงเรือเดินทางสู่ซีกโลกตะวันตก

ข้อสังเกต : เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองผ่านตามเส้นทางการค้า